

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-knál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

 Azon tisztelt lappártoló előfizetőket, kiknek előfizetésök szeptember hó végével lejár, annak megújítására bizalommal kéri a

szerkesztő.

Első levél az „Evangyéliomi Protestáns Lap“ szerkesztőjéhez.

Örömmel üdvözlöm Lapját azon a téren, melyre a 36-ik számban közzétett „Őszinte észrevétel egyházi életünk körében“ című cikk, és az ezt követő „szerkesztői nyilatkozat“-tal lépett. Egyházi életünk terén, egy oly lépés ez, mely áldásthozó eredmény nélkül, nem maradhat.

Sokan vagyunk a vidéki lelkészek közt olyanok, kik az „egy szemlélő“ cikkében, épen oly semmit említetlenül nem hagyó figyelemmel, mint a milyen tapintatossággal — röviden és mégis nagyszerűen, — nem sértve kihívóan és mégis leplezetlen igazságszeretettel elmondottakat, nemcsak teljes meggyőződésünkben aláírjuk: hanem azok valószínűsítéséért, munkálni is készek vagyunk.

Eljött . . . nagyon eljött az idő, mikor úgy általános egyházi életünk — mint a lelkészi munkálkodás terén, az elhanyagolt gyakorlati részt kell — habár egy időre — előtérbe állítanunk, s gondos türelemmel gyógyítani a sebeket, hogy majdan egészséges testben, egészséges lélekkel kezdődhessenek, az ekkor már nyugodtan folytatható hittani viták.

Legyen Öné a méltán kiérdemelt elismerés, hogy mikor kellett, nemcsak bátran szembeszállt azon áramlattal, mely ha jó szándékból is, de minden bizonynyal inkább rombolva mint építve roham: hanem mostan, midőn ők, megdöbbenve szemlélik munkájok eredményét, s ez idő szerint megelégen látszanak, az elkeserítő és mégis meddő viták harcát, birt elég lelki erővel a munkának új, és az egyházi életre hálásabb terét mutatni fel és foglalni el.

Sorakozzunk hát a kibontott zászló alá! s legyen vezérünk nem magán érdek, hanem a közjó.

Érmelléki.

Második levél az „Evangy. Prot. Lap“ szerkesztőjéhez.

Mióta becses Lapja a hozzáférhetlenség rideg bundájából kezd kibontakozni, sűrűbben kezdenek őszinte szavak emelkedni benne, melyek az elfojtott érzelmek nyilvánítását lehetségessé teszik.

Megjegyeztetett már e Lapok folytán más által is, hogy a külföldi dolgokat, eseményeket, valláserkölcsei mozgalmakat nem lehet, nem kell ugyan mellőzni, de a fősúly beléletünk „miként“-jére s fejlődésére fordítandó; meg volt említve, hogy sem a merev, elfogult orthodoxia, sem a túlhajtott modernizmus célhoz nem vezet, hanem a „lassan haladj — de haladj — s tovább érsz“ elv hangoztatott. Én is, vagy mondhatom bátran, e végvidék szerény lelkészei ez érzelemnek, ez elvnek hódolunk. Nem lehet uraim! a magyar népet, mely különben sem hajlandó a „pietismus“-ra, Skóthon mintájára*) alakítani! „minden kornak van Istene, ne zugolódjunk ellene“; de másfelől, mint „a természetben nincs ugrás“, annál kevésbé történhetik vallási tekintetben. „Mindeneket megpróbáljatok, és a mi jó, azt megtartsátok“, a próba pedig nem jelent egyáltalában elhamarkodást.

Hiszen, ha csak e század kezdeténi állásunkat hasonlítjuk össze a maival, mily nagy különbséget találunk, pedig még akkor a modernizmusnak hírét sem hallottuk!

Egy homokszemmel akartam én is a lassude biztos haladás épület alapjához járulni; építsük ezt egész erővel, ne forgácsoljuk szét különben is gyöngye tehetségünket. Az egyesülésben s az egyetértésben van az erő, a „divide et vincas“ elvet ismerjük, fájdalom! tapasztaltuk. Ne kérdezzük hát: tiszántúlról jő-e a jó szó, vagy dunántúl-vagy innenről, hanem a mi jó ragadjuk meg, tartsuk meg!

Isten s az áldott béke legyen velünk!

Egy előfizető.

*) Vajjon micsoda mintára alakulunk majd? legvalószínűbb, hogy német mintára. Senki nem mondta, hogy skótot mintát akarunk. Tanulni elvonni sem helyes tán?

Szerk.

A hat órás tanár.

Motto: Mindenkinél tetszeni lehetetlen,
Akarni, együgyűség!

Hosánna! Hosánna! háromszoros Hosánna! A magyar protestantismus egén egy új meteor gyuladt ki! Egy új próféta tisztelendő Mikeás ur személyében! Egy új György Aladár második kiadásban! Perzselő lángsugarai letükröződnek az „Evangy. Prot. Lap“ f. évi 37-ik számában, „A debreczeni főiskoláról“ című értekezésben. — Ezuttal nem kívánok foglalkozni az egész czikkel. Sem időm, sem kedvem hozzá, hogy rögeszméket czáfolgassak s gyógyítani megkísérleljem. Megteszi azt nálamnál avatottabb. Hanem ezen hirhedett értekezésben, melyben tiszt. Mikeás ur a magyarhoni protestáns tanintézetek legtekintélyesebbikének, a debreczeni főiskolának tanárait, intézményeit sok értetlenséggel, de még több roszakarattal megtámadni, kibebiteni, piszkolni jónak látta, a többek között, miután már a gimnázium, akadémia, jogi és hittani szak nagy bölcsen elcsépettetett volna, minden összefüggés nélkül oda-lökve, a következő passus fordul elő:

„Van egy tanszék Debreczenben, melynek elfoglalója a tavalyi Értesítvény szerint a gimnáziumban 4, az akadémiaiban 2 órát tanított... kérdezzük, meddig szándékozik 6 tanórás tanszéket favorizálni az egyházkerület?“

Ehhez szóljunk néhány szót.

Eltekintve ezen állítás merőben alaptalan voltától, mert hiszen, hogy Mikeás ur az Értesítvényből több órát kibötni nem tudott, az nem az ő, hanem az Értesítvény hibája, — lássuk és elemezzük, hogy csak ezen egyetlenegy passusból mily szűklátkörűség, mennyi értetlenség és roszakarat világlik ki.

1. Először kiviláglik, hogy tiszt. Mikeás ur a tudományt röffel méri s annál fogva nem látja azt be, hogy vannak tudományok, különösen az exact és kísérleti tudományok között, melyeknek 6 órán át előadása is nagyobb és súlyosabb feladat, mint más tantárgyaknak 12 órán előadása.

2. Kiviláglik, hogy tiszt. Mikeás ur, nemcsak hogy sohasem tanulmányozott egyetemeken, hanem még csak azt a fáradságot sem vette magának, hogy az egyetemek belső szervezetébe, hacsak futólagosan is bepillantson. Egy kellőleg felszerelt egyetemen, milyenek tekinthetjük már a budapestit is, a rendes tanárok, főleg a természettudományi és orvosi szakban, de más szakokban is, legtöbbször 5 órát adnak, tehát naponként egyet, — mert csütörtök vagy szombat szünnap, — és ha többet adnak, adják azt ugyanazon tantárgyból, mint gyakorlati, és kísérleti órákat, vagy pedig külön pályán levő hallgatóknak. Vannak tanárok, kik 4, 3, 2, sőt hetenkint csak 1 órát adnak. És az a tudományok mostani rohamos fejlődése

mellett nem is lehet másképen. A polyhistorok kora lejárt, s helyébe a szakképzettség ütötte fel sátorát. Tehát örülnünk kellene tiszt. Mikeás ur, ha Debreczenben is, minél több 6 órás favorizált tanár volna, nem pedig megbotránkoznunk. — De fájdalom! hogy ez idő szerint még egy sincs.

3. Kiviláglik ezen passusból, hogy tisztelendő Mikeás urnak, nincsen még csak távolról sem fogalma egy felsőbb tanintézeti tanár hivatásáról s feladatáról; mert azt gondolja, hogy a tanárnak legfőbb feladata lemorzsolni hetenkint a 10—20 órát. Higyje el Mikeás ur, hogy ez a tanári teendők csekélyebb része, s ennél sokkal fontosabb az örökös tanulmányozás, buvárkodás, s ezek eredményének közvététele, a tudomány előbbrevitele és fejlesztése. És ezen fontosabb része a tanári hivatásnak szorittatik háttérbe azáltal, ha a tanár sok tanórákkal és különböző tantárgyakkal vétetik igénybe. Ezért nem versenyezhet jelenleg egyetlenegy protestáns főiskola sem az egyetemmel, melylyel régebben versenyezhetett. Tehát oda kell nekünk is törekednünk, hogy a tanárok munkásságát sok órával és sok tantárggyal ne bénítsuk el.

4. Végre már nem kiviláglik, hanem inkább kirí, és kisívit ezen passusból a feketesárga irigység is, melylyel tiszt. Mikeás ur — egykori növendéke a debreczeni főiskolának, — azon tanintézet tanárai iránt viseltetik, melynek emlőjén felnevedett vala. Valóban sajnós dolog, hogy ily jelenségek tünedeznek fel egyházkerületünkben, mert ezek korunk depravációjának, corruptiójának a tünetmenyei. És még sajnósabb az, hogy leginkább a lelkészek között mutatkoznak, kik arra volnának hivatva, hogy főiskolánk pártfogói s istápjai legyenek. — Elmondhatjuk Ovidiussal, hogy „Filius ante diem patris inquirat in annos. Victa jacet pietas.“ Ismerjük és fájdalommal ismerjük már ezen jelenségeket. Hiszen a közlebbi egyházkerületi gyűlésen egy tiszteletes ur nem átalotta kifejezést adni az ő, és mint mondá, több társai azon való megbotránkozásának, hogy Debreczenben a tanári kar, — már majdnem 20 évi — fáradozásainak, sikerült oly nyugintézetet létrehozni, melyből a tanár elnyomordása esetére vagy öreg napjaira tisztességes nyugdíjat húzhat s nem löketik ki agg korában, mint a kifacsart és elhasznált citrom a szemétdombra, a nélkülözés, és éhhalál martalékául. — Ime egy ily nyilatkozatból letükröződik az illetőnek egész lelkülete. Micsoda ez, ha nem sárgafekete irigység? s vajjon nem ez sugallta-e ezen kérdést is „hogy meddig szándékozik a szuperintendentia 6 órás tanszéket favorizálni?“ Libera nos ab odio Theologorum! Egyébként már most megsughatom tisztelendő Mikeás urnak, hogy az a favorizált tanár a gimnáziumi 4 rendes órán kívül, az akadémiai tanfolyamban is 3 tantárgyból, — ebben van a vis exempli, — adott hetenkint 4 órát, t. i. egész éven

át előadta a törvényszéki orvostant hetenkint 2 órán; s azonkívül az első félévben „a teremtés történelmét geológiai szempontból, a második félévben pedig az emberi élet-tanból válogatott fejezeteket. És ezekenfelül adott privátissimákat, de nem fizetésért, körülbelül szinte hetenkint 4 órán, az önkényt vállalkozóknak. Végre 30 év elforgása alatt sohasem vonakodott, ha a körülmények úgy kívánták, pedig sokszor kívánták, épen a közelebbi átalakulási években is, új tantárgyakat vállalni, melyekre jogosan kötelezhető nem lett volna. Ez az a Mikeás ur favorizált tanára! Képzelték ezek folytán mennyire „Sine cura“ volt reá nézve a tanári hivatal. De legyen elég most ennyi, alias plura!

Egyébként nem kívánjuk kétségbe vonni, hogy t. Mikeás urnak, hirhedett cikkében jó intentió is volt. De higgye el nekem Mikeás ur, hogy mihelyt állításai között alaptalanok is foglaltatnak, elveszett bece és nyomatéka az igaz állításainak is. — Mert mindenkor igaz marad, hogy „qui semel turpi fraude innotuit, etiamsi verum dicit, amittit fidem.“

Zár szó. Az „Evangyéliomi Protestáns Lap“-nak vannak számos dolgozó társai, kik nyílt sisakkal nem szoktak fellépni, hanem csak úgy a szür alól puskáznak s durrogatják el vaklövéseiket. — Én az ily lucifugus leventéket igen nagyra becsülöm s ezuttal ennél fogva követem példájokat, — exempla trahunt, — s kijelentem, hogy a nevem ez alkalommal

Nenyuljhozám.

Válasz Mikeás urnak „A debreczeni főiskoláról“ ezimű cikkére *)

Azon megtámadások, vagy ha úgy tetszik, az ügy iránti buzgóságból keletkezett jóakaró felszólalások, melyek a debreczeni főiskolát s különösen a gimnáziumot illetőleg néhány év óta napi lapokban és folyóiratokban koronként megjelennek, méltán aggodalommal tölthetik el azokat, a kik ezen ősi tanintézet iránt még némi érdeklődéssel viseltetnek, de a valódi tényállást körülményeik miatt nem ismerhetvén, csak ilyen közleményekből szereznek értesülést. Alig lehetne több és súlyosabb vádat emelni egy közintézet ellen, mint a melyek az érintett felszólalásokban világba bocsáttattak. Egyik szerint a tanárok tudomány tekintetében nem állanak a mai kor színvonalán, vagy hanyagok, ügyetlenek hivatalos kötelességeik teljesítésében; másik szerint az iskola növendékei — fent és alant — botrányosan tudatlanok, önmunkásságra restek, képtelenek; harmadik szerint a főiskola fillérekből gyűlt vagyona fényűzőleg szükségtelen dolgokra fordítottatik stb. stb. És e vádak többnyire legnagyobb általánosságban minden részletezés vagy bizonyítás nélkül adatnak a meglepett olvasók elé, együtt sújtva az ártatlant a netaláni bűnössel, rongálva az iskola tekintélyét, hivatalát, mert hiszen a rossz hírből, még ha alaptalannak bizonyul is az, „semper

*) Az ily higgadt és nyomós cikk többet használ az ügynek mint a szenvedélytel irt. Szerk.

aliquid inhaeret.“ S a mi különös, az egyházkerületi tanügyi bizottságokban és közgyűlésekben, melyek pedig mindenki előtt nyitvák s melyekben minden valamirevaló ember érvényesítheti jóakarátát és tehetségét a közügy szolgálatára, évek óta nem szól senki az állítólagos vagy létező bajokról és hiányokról; az ügybuzgó férfiak, kik elég bátorsággal birtak a sajtó terén felmutatni azt a mit hibásnak vagy rossznak véltek, nem birtak elég ügybuzgósággal és bátorsággal fellépni azon a helyen, mely legilletékesebb helye a főiskola bajai orvoslásának; éveken keresztül nem hallatták ott panaszaikat vagy jótanácsaikat, „závárt vetettek az ő ajkaikra.“

Nem jól van ez így uraim! Piaczra vinni egy tanintézetet minden lehető vagy képzelt de kétségen kívül túlzott bajaival hiányaival, mely intézetnek pedig oly nagy szüksége van nemcsak a hitfelek, hanem a társintézetek bizalmára és becsülésére is; pellengérré állítani a tanügy élére közbizalom által állított egyéneket csupa ügyszeretből, öröme a botránykedvelőknek, a prot. egyház és tanügy ellenségének, a helyett, hogy mint joguk és kötelességek volna, az egyház és iskola ügyeit intéző testületekben emelnék föl szavukat, hallatnák tanácsaikat, sürgetnék, követelnék a szerintök létező bajok és hiányok megszüntetését s vonnák felelősségre azok okozóit: ezt én méltányos, igazságos, helyes eljárásnak nem nevezhetem. Más, állami és felekezeti iskoláknak is vannak bizonyosan hiányaik, fogyatkozásaik — melyik hazai tanintézetnek nincsenek ilyenek még most, midőn a tanügyi reformoknak úgyszólván még csak kezdetén vagyunk? — vannak kétségen kívül buzgó barátaik is, mégsem tapasztaljuk, hogy azok azt az utat követnék a bajok orvoslásában, melyen a mi iskolánk barátai haladnak. Valóban az államkormány, ha egyházunknak iskoláira vonatkozó önkormányzati jogait akarná megtámadni, a magunk fegyverét használhatná ellenünk, szemünkbe mondván: „ti magatok állítjátok hogy egykor legvirágzóbb iskolátok kezeitek közt eltörpült, süllyedésnek indult, tehetetlenek, tehát érdemetlenek vagytok az önkormányzati jog gyakorlására.“

Nem szeretnék félreértetni. Nem akarom én, hogy főiskolánk ügye a nyilvánosság elől elvonassék s a netalán létező visszaélések, hiányok stb. elpalástoltassanak. Én a tanügyet felekezeti, hazánk, sőt az emberiség legfontosabb ügyének tartom, annál fogva elismerem és vallom, hogy mindenkinek joga van sőt nálunk kötelessége ahhoz hozzászólni s azok működését, kikre e legfontosabb ügy vezetése bízott, szigorúan ellenőrizni; de e kötelesség nemcsak a gáncsolást, megrovást, testületek és egyének kiméretlen elítélését, hanem az ügy kellő megismerését, tanácsosal és tettel való lelkes, buzgó közreműködést is magába foglalja. Lépjenek az érdeklődők közvetlen érüklözésbe a főiskolával, ismerkedjenek meg annak szellemi és anyagi vezetésével, eredményeivel; éljenek jogaikkal az elégedetlenek a tanügyi bizottságban és közgyűlésekben; ott lépjenek fel roszalásaikkal, de egyszersmind jó tanácsaikkal s a tanügy javára célzó indítványaikkal; ott vonják felelősségre a féltett kincs hűtlen, gondatlan vagy ügyetlen öreit és sáfárait. Ha ott — mi alig hihető — szavok meg nem hallgattatnék; ha nemes törekvéseiknek önérdek, tespedés, lelketlenség, cselszövény — vagy nem tudom én mi — állaná útját, ám lépjenek fel akkor a sajtó terén is nyíltan, férfiasan, s állítsák a vétkeket a közvélemény lesújtó ítélőszéke elé. Én hiszem, én tudom, hogy a főiskolában működő tanártestületek egyike sem retteg bármily szigoru de elfogulatlan és méltányos ítélettől sem.

A fentebbiek elmondását alkalomszerűnek és szükségesnek láttam épen most, midőn az „Ev. Prot. Lap“ is tért nyitott „az alapos okokért elégedetlen s a jobbitást eszközölni törekvő félnek vagy pártnak.“ A fent előadottak után mondanom sem kell, hogy én az ellenőrzés gyakorlásának nem ezt a módját látom hasznos műveletnek. Vajha tanácsstermeink tanuskodnának a főiskola iránti buzgalomról és szeretetről ne csak a hivatalból működők, hanem a kívül állók részéről is, mi azonban eddig nem történt! Arról, hogy a t. szerkesztő és főiskolai tanár ur lapjának ez új irányát épen a főiskola egyik alkatrészének a gimnáziumnak és egyik közvetlen tisztársának ily modoru ellenőrzésével látta jónak megkezdeni, véleményem mondani e helyen tartózkodom.

Áttérve Mikeás ur cikkére, annak főbb pontjaira a következő megjegyzések szolgáljanak felvilágosításul:

Nem helyesli a t. cikkíró, hogy a debreczeni gimnáziumban 15 rendes, 2 segéd- és 4 melléktanár, tehát jóval több tanerő van alkalmazva, mint multhatlanul szükséges lenne. E tekintetben igaza van a t. cikkírónak, mivel 12 rendes tanárral csakugyan jól be lehet rendezni egy 8 osztályu gimnáziumot, noha a tanárok nagyobb száma ellen csakis gazdasági szempontból lehet kifogást tenni. De ezen fényűzést — mint Mikeás ur nevezi — a szuperintendentiának a főiskola szervezetében koronként tett változtatásai idézték elő, melyszerint a gimnázium két felső osztálya most az akadémiához, majd a gimnáziumhoz csatoltatott az azokban működő némely tanárokkal együtt; így került a 3 akadémiai tanár a gimnáziumba, kik jelenleg részint itt, részint az akadémiában tanítanak, még pedig rendszeren több órán mint a mennyire megválasztatásuk alkalmával köteleztettek. De hát miért nem tétetnek vissza az akadémiába az oly igen szükséges tanárképző tanfolyam kezdeményeül? Erre Mikeás ur saját szavaival felelhetünk: „mivel összefüggetlen rendszerű kiállításal bölcsészeti fakultás nem leszen sehol; rendszeres bölcsészeti hallgató nincs, nem is lesz, ha tanárképző intézet nem állittatik“, négy tanszékkal pedig — a mennyivel jelenleg e célra bírnak, egy tanárképző intézet még kezdetnek is „csak szemfényvesztő nyomorgás lenne.“ E tekintetben tehát várunk kell míg kedvezőbb körülmények több tanszék felállítását lehetővé nem teszik, addig pedig megelégednünk azzal, ha említett tanerőinket a főiskola valamelyik tanszakában kellő óraszámúval czélszerűen felhasználhatjuk; annyivalinkább, mivel azon tanszékek mind egy-egy külön alappal bírván, nem terhelik a főiskola más alapjait; sőt egyik vagy másik egyén nyugalalmazása által sem gazdálkodnánk meg semmit, amennyiben a meghatározott czélú alapítványokat ismét ugyanazon célra kellene fordítani. — A 3 akadémiai tanáron kívül az új nyelvek tanára is csak névleg szaporítja a gimn. tanárok számát, mivel az rendes és kötelezett tantárgyak tanításával jelenleg nem foglalkozik. — A segédtanárok egyike a párhuzamos osztályban volt elfoglalva; a másik sajátlag az akadémiában alkalmaztatott mint magántanár, a gimnáziumban egyik tanár huzamos betegsége miatt ennek órái egy részét szivességből vette át.

A tanórákat sem fogjuk valami nagy mértékben a tanárok magán kényelme szerint berendezetteknek találni, ha figyelembe vesszük a következőket: az a 4 illetőleg 6 órás akadémiai tanár, kit Mikeás ur oly cynismussal támadt meg, 30 év óta szolgál nem közönséges díszére a tanügynek és a főiskolának, és nem válnék valami nagy szégyenére az egyházkerületnek vagy a felekezetnek, ha annyi évi sikeres szolgálat után némi tekin-

tetben favorizálná is; azonban szerencsére, az illetőnek eddig még nem volt erre szüksége, teljes mértékben, sőt kötelezettségén felül tartván meg tanóráit, az Értesítvényekben jelzettek kivül a törvényszéki orvostanból hetenkint 2, az állatstanból mint special collégiumot 4 s így összesen 12 órán; arról ő nem tehet, hogy az Értesítvény adatai hiányosak.

Az sem valami nagy bűn talán, hogy egy tanárt, hivataloskodása 44-ik évében, fölmentettek tisztársai saját terhőkre a reá kiszabott tanórák egy része alól s csak 10-et hagytak meg nála.

Az a 11 órás akadémiai tanár azonkivül, hogy 300 növendéknek több ezerre menő fogalmazványait kezelte, a főiskolai könyvtár ügyeit vezette, az akadémiában egész évben, a gimnáziumban egy beteg tisztárs helyett fél éven át tanított három-három órán.

Az a 12 órás akadémiai és 14 órás gimnáziumi tanár 2—3 órával az akadémiában is el voltak foglalva.

Azok a 16—18 órás tanárok egy-egy népes osztály vezetése fegyelmzése, ezerekre menő írásbeli dolgozatok javítása, szüléssel való levelezések, gyűlések stb. által bizonyosan kipótolják azt a néhány órát, melylyel a kis népességű gimnáziumokban működő vidéki tisztársaink többet tanítanak, s nem hiszem hogy ezek megirigyelnék a mi u. n. kiváltságainkat, melyek közé — úgy látszik — a megtiszteltetés és méltánylás azon különös neme is tartozik, melyben Mikeás ur szives volt bennünket részeltetni. Ha ezekhez hozzáteszem, hogy a folyó isk. évre már a 11 rendes gimn. tanár közül 8 van 18, egy 17 s csak 2 ennél kevesebb óraszámúval elfoglalva, az akadémiai tanárok is legalább 10—14 órát tanítanak, úgy hiszem a t. cikkíró meg van nyugtatva a felől, hogy a főiskola nem fizet felesleges tanárokat, s a kerület pénzével nem gazdálkodnak lelkiismeretlenül.

A gimnáziumi növendékek nagy száma is aggasztja Mikeás urat. Valóban nem könnyű feladat vár az egyházkerületre, ha a középtanodai törvényjavaslat értelmében csaknem minden osztály mellé parallel osztályt kellend állitnia. De más tekintetben, főként az oly sokszor megtámadott tanárookra nézve csak örvendetes lehet az, hogy hitfeleink és más vallásuak, honunk legtávolabbi vidékeiről is oly nagy számmal küldik ide gyermekeiket; mert ez legalább annak bizonyosságául vehető, hogy a főiskolánkat bizalmával folyvást megtisztelő nagy közönség nincs egy véleményben azokkal, kik e főiskola szellemi állapotát oly siralmasnak szeretik föltüntetni. Én részemről minden intézkedést, mely bármely vallásu tanulók kizárását vagy elriasztását czélozná, a főiskolára és a tanügyre nézve károsnak, s felekezettünkhöz méltatlannak tartanék. Egyébiránt M. ur megnyugtatóására megemlítem, hogy a két parallel osztály ezidei költsége a másvallásuak rendes tandija által is fedezve van.

Azt is felemliti M. ur, hogy a gimn. tanárok az irodalom terén kevés eredményt tudnak felmutatni, e tekintetben igaza van; nagy írók, kiváló szellemek ezidőszertint nincsenek közöttünk; ily férfiak mindig s mindenütt kevés számmal szoktak lenni; szerény munkások azonban e téren sem hiányoznak a gimn. tanárok közt.

A vidékiek azon óhajta, hogy Debreczen mint központ venné kezébe a gimnáziumi tanügy felvirágoztatása, előbbvitele ügyét értekezletek stb. által, igen helyeselhető, de a kivitelnek ezideig igen sok akadály állotta útját; a legközelebbi jövő meg fogja mutatni, mit lehet tenni e tekintetben, miután a legköze-

lebbi közgyűlés a tanárkar indítványára egy bizottságot küldött ki a vidéki gimnáziumok reformjáról s ezeknek a debreczeni főiskolával s az egyházkerülettel szerves viszonyba hozásáról javaslatot készíteni. Hogy a debreczeni tanárkar a helybeli gimnázium érdekében koronként a felsőség elé terjesztette a szükséges javaslatokat s gondoskodott arról, hogy ez intézet a korszellem és más hasonló iskolák által túl ne szárnyaltassék, azt csak az nem tudja, a ki a tanárkar és tanügyi bizottság munkálatairól tudomást szerezni magának nem vett fáradságot.

A vidékiek azon állítólagos panaszára, hogy udvariasságban, nyájas, megnyerő fogadtatásban ritkán részesülnek szülék és tanulók, igen bajos válaszolni; e tekintetben sokféle az izlés és az igények s ezek némely embernél nehezen kielégíthetők. Fontosabb ennél az, ha úgy van, hogy a gimnázium volt növendékeinek nagyrésze némi ellenszenvet sőt ellenséges indulatot táplál a főiskola iránt; sajnos, hogy ezt már némely körökről magunk is tapasztaltuk; de aligha nem téved Mikeás ur, midőn saját környezetéről von következtetést a többségre. Az iskolai törvények személyválogatás nélküli alkalmazása tanulmányi és fegyelmi tekintetben; a jótétemények iránt támasztott jogosulatlan igények ki nem elégítése s többféleképpen lehetnek sokszori forrásai a szülék és tanulók elégedetlenségének. Abban azonban egyetértek Mikeás urral, hogy nekünk szükségünk van felébrésztetni a kegyelet és hála érzelmeit s a forró rokonszenvet főiskolánk iránt; — de azt tagadom, hogy Mikeás ur mostani vagy netalán ezutáni hasonló föllépése által a mindnyájunk által óhajtott cél elérhető lenne.

Még egyet. Azt mi jól tudjuk, hogy a nálunk most létező bölcsészeti szak a valódihoz képest csak nyomorúság, de nem sem fényvesztő, mert nem akarjuk általa sem magunkat, sem másokat ámitani; azt is tudjuk legalább is olyan jól mint M. ur, hogy milyen képzettségű tanárok szükségesek egyetemi igényű tudományok előadására. Midőn tehát a gimn. tanárok közül némelyek az akadémiában egyik vagy másik tudomány előadására vállalkoztak, ezáltal csak alkalmat akartak nyújtani a leendő lelkészeknek és jogászoknak, hogy a tulajdonképeni szaktudományokon kívül egyebet is hallgathassanak; de azt nem hitték, hogy ez már bölcsészeti szak; ezek buzgalma tehát nem gúnyt, hanem elismerést érdemel.

Szegedi S. tanár.

KÖNYVISMERTETÉS.

Müller Miksa „Bevezetés a vallás tudományába.*)

A „felolvasások a nyelvtudományról“, melyeket Müller M. ezelőtt néhány évvel (a hatvanas évek óta) az angol Királyi Intézetben (Royal Institution) tartott, lényegileg előmozdíták azt, hogy a francziák és németek példájára most már Anglia, Skócia és Irhon egyetemlein is szerveztek az ó-ind és az összehasonlító nyelvészet számára tanszéket.**) Sőt mondhatjuk, szükséges hogy gimnáziumaink is nem sokára kövessék az egyetemek példáját, ha még eddig nem tették. — Müller helyesen követeli, hogy a tanítványok, kik naponkiut annyi órákat szen-

*) Introduction to the Science of Religion, four Lectures delivered at the Royal Institution, with two Essays on False Analogies (in Comparative Theology) and the Philosophy of Mythology. London, Longmans, Green & Comp's. 1873.

***) A derék Lugossy, s az ő visszatértét főiskolánkhoz lelkesen támogató egyházkerület és szuperintendens ezt a jövőt készítik elő.

Szerk.

telnek a nyelvek fáradságos elsajátítására, néha biztos útmutató által oda vezetessenek, a honnan magasabb szempontból körültekintve élvezhetik az emberi beszédnek ama eleven panorámáját, mely türelmes vizsgálók és merész nyomozók által kiméretett és gondosan feljegyeztetett. Még a legelemibb oktatásnál sem mentegethető ezentúl, ha elhalasztják a görög és latin, a francia és német nyelvtanok homályos és sivár részleteire, az összehasonlító nyelvészet villanyos világa által barátságos fényt deríteni.**) Nemcsak minálunk, de a németeknél és francziáknál is Müller műve (magyar nyelven az akadémia kiadványai közt jelent meg Simonyi Zsigmond Dr. fordítása után 1876.) volt az első, mely ama zsenge tudomány alaptanainak ismeretét széles körökbe vitte, s az új igazságok mindenütt őszinte örömet keltek. Müller népszerűen de alaposan értekezett fontos tárgyairól s előadási modora kitűnően alkalmas az érdekeltséget ébresztetni. De bár Müller neve mindig az összehasonlító nyelvészet nem'ői között fog említettetni — koszorújának nem kevésbé fényes levele bizonyára „bevezetése a vallástudományba.“

Hát Saul is a próféták közt van? Mi dolga Müllernek a szanszkrit bűvárnak az istenészek között? A nyelvésznek épen mert az ókor maradványait nyomozta, mindenha kedvencei valának a mithologia és a vallás, s mily bő tért foglalnak ezek el a szanszkritban, zendben, páliban stb. ismeretes. Már régebben tanusította rokonszenvét a tárgy iránt, midőn e szerény czim alatt: „Forgácsok egy német műhelyből“ (Chips from a German Workshop) adott ki néhány vallástudományi értekezést (essayt); de pusztán nyelvészeti munkái is telve vannak intésekkel, útmutatásokkal, melyeket minden theolog hasznára fordíthatna, sőt az azokban nyilatkozó mély kedélyes vallásos érületen hevíülhetne. Tanulságos kiváltképen az említett nyelvtudományi felolvasások XII-ike, hol a természetfeletti, ismerni, hinni, végtelen, kifejezések tárgyalatnak. S jogosan várhatja Müller, hogy jelen munkája ép úgy korszakot alkosson a theologiai tanulmányok és vélemények körében, mint a „Lectures on the Science of Language“ a nyelvészet terén. S valóban a munka megérdemelné, hogy minden darabja részletesen ismertetnék — de ezt egy hetilap szűk tere nem engedi. De lényeges tartalmát, irányát közöljük azon hő óhajtással, vajha minél több theolog alaposan tanulmányozná e művet, mely az „ó és új hit“ közti harc küzdelemére nem kevés világosságot vet. Az „ó és új hit“ czimű hirdhet művet, könyvünk ugyan sehol sem említi, de oly határozottan és alaposan senki sem bírálta meg, ítélte el Strauszt, mint a nagy nyelvész ezen theologiai műve. Az egész könyv elé majdnem mottóképp írható a négy felolvasásból kivonható lényeges értelme: mielőtt azt a kérdést akarnátok eldönteni, vajjon művelt embernek mai nap lehet-e még egyáltalában vallása, csak tanuljátok meg előbb azt, hogy ugyan mi a vallás!? Ti ezt nem tudjátok, nem is tudhatjátok azt, míg az összes emberiség vallásait az összehasonlító mód szerint nem tanulmányoztatok. S e tudományhoz még csak a legelső kezdeményezések tétettek meg. Figyeljete éreám, megmutatom nektek, mily nélkülözhetlen e tudomány s hogyan kell e téren mozognotok.

Minden tanulmány eredménye az alkalmazott módszertől függ. Hogy a tudomány ma minden téren diadalokat arat, ezt tényleg az összehasonlító módszernek köszönhetjük — hiszen

*) Tudtom szerint, hazánkban ez legelőször Debreczenben kísértetett meg Békési latin nyelvtana alapján. Ennek örvendhetünk, mert a nyelvtudományok mai állása ezt szigorral követelte — de annál inkább sajnálkozunk azon, hogy B. nyelvtana némely vidéki gimnáziumon ellenzésre talál, igen, mert e módszer a tanárok restségét ellenzi. V. S.

minden felsőbb ismeretet a viszonyítás, az összehasonlítás szüli. A nyelv lényegét ezen módszer által találtuk meg, erre utaltunk tehát akkor is, ha a vallás mivoltát kutatjuk.

Az összehasonlító módszer alkalmaztatott a nyelvekre s azonnal felocsúdott a világ nyelvész alvajáráóságából, szomnambulizmusából. A Humboldt, Bopp és Grimm előtti időkben a leg tudósabb philologoknál hitbeli dogmaként állott, hogy a héber nyelv az emberiség ősnelve, melyet Jhvh az első emberpárnak kijelentett; a különböző nyelvek rendszereit szerződési egyezmény szülemléseinek tartották, vagy azt hitték, hogy a fő- és igenevek ragai mint bimbók fakadtak a nyelv törzsökeiből és ágaiból; a szavak hangzásában és jelentésében való legtávolabb hasonlatosság elegendő mérvnek tartatott az eredet és rokonság meghatározásában. Ma a görög gyököket a szanszkrit világosítja meg, a héber ismérte, Arábia, Szíria és Babilónia rokon idiomái által nyer biztosságot. Ma látjuk hogy a nyelvnek alaki elemei eleven, önálló fogalomszavakból, nevekből származnak; szónyomozásunk történeti és élettani kutatások szilárd alapján nyugszik.

Az összehasonlító módszer következtében sokféle vélemények, melyek most még, a vallás eredete, lényege, növekedése és hanyatlása körül, járványosak, lényegesen módosulni fognak; vallási látkörünk szűk mérete okozta kételyek és nehézségek tűnni fognak; a vallás jelenségeinek tökéletlenebb alakzatai iránt is rokonszenvünk leend, gondolataink, elménk a kisebb napi vitakérdések felé fog emelkedni, az Isten eszméjének szabad röpte által ragadtatva.

De mit kell összehasonlító vallástudomány alatt értenünk? Midőn az újabb nyelvészek Goethe ezen különcznetét (paradoxon) „A ki e g y nyelvet tud, egyet sem tud“ magukévá tették, nem azt akarták állítani, hogy Homér a görögöt, Shakespeare az angolt nem tudta, mert egyikök sem beszélt más nyelven mint anyjáján — de annyit nyilvánítottak ez elv által, hogy Homér ép úgy mint Shakespeare oktalan zavarban voltak a nyelv voltaképi lényege felett. Ők tudták nyelvöket, de nem ismerték azt. Ép így van ez a vallással. Ki egyet ismer, egyet sem tud. Ezeknek kiknek hitök hegyeket elmozdithatna, e kérdésre, mi a vallás, nem felelhetnének, vagy a benső valóság helyett külső jelzőket neveznének meg.

Vallás alatt kétfélét értünk: vagy azon tanok összletét, melyek részint hagyományban, részint kánonikus könyvekben a zsidók, keresztyének, hinduk stb. hitének tartalmát képezik; vagy a képességet a végnélkülit különféle nevek alatt, sokféle burkolatokban megismerhetni, felfoghatni. Ezen képesség nélkül a legaljasb bálvány- vagy fétisimádat is lehetetlen volna. A vallás kettős jelentménye a vallástudományt két részre osztja; és pedig azon rész, mely a vallás történeti tüneteinek alakzataival foglalkozik, az összehasonlító theologia, míg az elméleti theologia azon benső és külső feltételeket elemzi s értelmezi, melyek mellett vallás — legfejlettebb vagy leghiányosb alakban is — létrejöhet. De az elméleti theologia épen főfeladatait nem oldhatja meg, míg mindazon tények, miket e föld vallásainak összehasonlító tanulmányozása eredményezend, tökéletesen egybe nem gyűjtetvék, osztályoztatva s elemelve nem lesznek. Müller meg van győződve, hogy jön idő midőn mindaz, a mi egyházi vagy bölcséleti szempontból, theológiáról iratott ép oly elavult, különös és megfoghatatlan leend, mint Vossius, Hemsterhuys, Valckenaer és Lennep művei, Bopp összehasonlító nyelvtana mellett.

De honnan van az, hogy míg az elméleti theologia feladataival elejétől fogva annyi kitünő tudós foglalkozott, az összehasonlító theologia még komolyan fogantatba sem vétetett. — Könnyű ennek megmagyarázása. Előbbi években hiányzott az anyag, — mely most pazar bőségben kezünkbe jutott. — Ma a vedák eredeti szövegét, a zendavesztát, a buddhisták összes szent kánonát különböző nyelvekben a páli, birmáni, sziámi, szanszkrit, tibeti, mongol és chinai nyelven olvashatjuk. A chinaiak szent könyveit, Kongfucse és Laotese műveit, kitünő fordításokban is tanulmányozhatjuk és missionáriusok hirt hoznak a vad törzsök hitéről is. Bár Afrika s Ausztrália vadainak vallása idő szerint ifjabb mint a veda költőjeé s Kongfucse követőié, mégis a vallás fejlődésének sokkal korábbi s eredetibb szakaszát terjeszti elénk s ezért a vallás tanulmányozásánál ép oly tanulságosak mint hasznos a nyelvtudományra nézve a legfarragatlanabb szövejtés is. Ki a természettudományok történelmét tanulmányozza, nem haragszik az alchimistára s nem igyekszik megczáfolni az asztrologot; de megkísérti ezek lelkiületébe becsátkozhatni, az alchimia tévedéseiben a kémia magvait feltalálhatni, s a csillagjósok káprázataiban az égitestek igaz ismerete után való tétovázó vágyat, tapogatózó áhitozást felismerhetni. Hasonlókép a vallástudomány mivelője. Ő azt akarja megtudni, hogy mi a vallás, mily alapon nyugszik az ember lelkeiben s mely törvényeket követ történeti növekedésében s hanyatlásában; s e célzt elérendő, a tévedések tanulmányozása tanulságosabb, mint az igazság elemezgetése, s a mosolygó augur nem kevésbé érdekes, mint ama római, ki imádkozván orczáját befődte, hogy Istenével egyedül lenne. A vallásokban valamint a nyelvekben mutatkozik leginkább a minden emberek közötti rokonság. Igaz, hogy tudományunk roppant nehézségekkel jár, de ép ezek biztosítják fáradozásunk sikerét. Az ókor vallásait egyedül eredeti forrásaikból ismerhetjük meg igazán: a vallásokkal foglalkozó theolog kell hogy nyelvész legyen. Mit mondanánk egy olyan bölcsészkedőre, ki Homér vallásáról írna a nélkül, hogy a görögöt értené — mit ama theogra, ki a hajdan hébereinek vallását bírálgatná, de e vallás tartalmát magában foglaló kánonot nem kutathatja? S főkép ha keleti nyelveket olvasunk s a helyes értelmet nem akarjuk eltéveszteni, meg kell emlékeznünk arról, hogy azok még oly fokon állanak, melyen a köznapi életben is (nemcsak mint ma a költőknél) elvont fogalmak képekben fejeztetnek ki. Ha mi kisértetről szólunk mely benső vagy külsőkép reánk támad, az oriens embere egészen természetszerűen, emberi vagy állati alakot öltött kisértőről beszél. Mit mi isteni vezényletnek, gondviselésnek nevezünk, az nekik útmutató felhőoszlop. A vallási gondolkozás történelmében előforduló nehézségek legalább fele száma arra vezethető vissza, hogy e képbeszédek szószerint vétettek.

A genesis első részében pl. egyszerűen közöltetik „S így teremté Isten az embert saját képére. . . férfi és nővé teremté azokat.“ Honnan származott most a második részben olvasható, Évának a férfi oldalbordájából való lettének csodatörténete? A hol mi azt mondanók: „ez ugyanazon tárgy“ ott az arab így szól: „Az eme tárgynak szemé“ s a héber: „ez ama tárgynak csontja“. „Csont“ a benső állagot képletezi, „szem“ a lelket. Modern nyelven Ádám ezeket mondta volna Évának: „Te ugyanaz vagy a mi én vagyok“, de héber nyelven eképp kellett szólnia: „Csontjaimból csont és húsból húsvagy.“ Egy ily kifejezés, egynehány öltő által ismételtetve, később szószerint értelmezve, a férfi oldalbordájából való levés mythoszá szülte.

S épen ritka csodálatosságának köszönheti e mithusz fennmaradását. Mert az ó népeknél igen korán a megfoghatatlan iránti izlés fejlődött ki, mely az egyszerű, természetes és józan iránti érzéket megsemmisítéssel fenyegette.

S ha valamely nép Istent illető tudományát tanulmányozzuk, ezen népnek nemcsak nyelvét s nyelve szellemét kell ismernünk, de műveltségi állapotának lényegesebb kinyomataival is meg kell barátkoznunk. Főleg barbár népek vallásánál szükséges ez. Azon utazók és missionáriusok, kik tökéletesen vallástalan törzsekről szólnak vagy nem tudták eléggé az illető törzsek nyelvét, vagy a vadak bizalmatlankodását meg nem győzhették. Fehérek jelenlétében a vadak rendszeren hűledezők és hallgatagok s babonás félelemből Isteneik nevöket gondosan elhallgatják. Pár évvel ezelőtt úgy tudtuk hogy a zuluknál minden vallási képzelet hiányzik, most még az arglikán püspökök is elnémultak hittani kérdéseik előtt. Mig Gardiner kapitány, utleírásában, a zulukat mint minden vallásnélkülüket tünteti fel, Dr. Callaway lelkész „Unkulunkulu“ művében, egészen más eredményeket találunk, mert Callaway ismerte a zuluk nyelvjárást s megnyerte bizalmukat. A törpék legnyomorékbabjai közt is, a hottentották között, kiket még fekete szomszédai, a zuluk is megvetnek, igen szép hitregék találhatók.

Mindezen regék és mondák, a világ összes nemzetiségeinek nyelvein, beszélnek nekünk Istennek ígését, kijelentve ott hol egyedül kijelentethetik, az embernek szívében.

Hogy az összehasonlító vallástudománynak nemcsak pusztán tudományos de vallási szempontból is szívéből örvendezhetünk, s mennyi hasznot háritand ez új tudomány magára az egyházra is, világosan felmutatta az „Evangelical Alliance“ 1873-bani New-yorki ülésének alkalmából tartott felolvasása Spiess Edmundnak, jénai theologiai tanárnak, mely e czim alatt jelent meg: „Comparative Study of Religions and its Importance for Christianity. Jena, Frommann 1874.“ — Ugyanazon évben jelent meg Liverpoolban: „Oriental Pantheism and Dualism viewed in Relation to Christianity, by the Rev. W. Kennedy-Moore.“ — A theológót és történést egyaránt érdeklő iratról sem szabad e helyt megfeledkeznünk: „Jahve et Moloch sive de Ratione inter Deum Israelitarum et Molochium intercedente. Dissertatio Inauguralis auctore W. G. comite de Baudissin. Lipsiae 1874.“ Szerző akkor még docens volt Lipsében, most már Strassburgi theol. tanár.

Turkeve, 1877. szeptember 10.

Venetiáner Sándor*)
ref. segédlelkész.

B E L F Ö L D.

A debreczeni Tanítóképző-intézet.

(Tanító vizsgálat, létszámgyarapodás, szállásfogadás.)

F. évi szept. hó 3–7. napjain a debreczeni tanítóképző-intézetben tartott tanítóképeségi vizsgálatokon megjelent 34 fi- és egy nőtanító, tehát összesen 35. Ezek közül oklevelet nyert 20 fi és egy nő, 14 tanítónak pedig majd akkor adatik ki az oklevél, ha minden tantárgyból sikerrel teendik le a vizsgát.

*) A magyar prot. theologia legkevésbé művelt terén, a bibliai s keleti nyelvészetén, szívből üdvözljük a derék Dr. Böhl magyar tanítványát Venetiáner S. barátunkat, szép előkészültségével s további kitartó buvárkodásával hasson, gyarapítson, hogy általa is derítsék fény a magyar prot. theologia lassan fejlődő alkotó részeire. Szerk.

Általában óhajtható volna, hogy a néptanítók fognák fel hivatásuk fontosságát, s alapos készütség által törekednének meggyőzni a társadalmat, hogy az ifju nemzedék jövője hí és méltó kezekbe van letéve.

A tanítóképző-intézetben a növendékek létszáma ez év elején örvendetes szaporodást mutat, ugyanis beiratott az I. osztályba = 49, a II. osztályba 31, a III. osztályba 17, összesen 97. Állomás után várakozó végzett növendék volt 4. Ezekkel együtt tehát a tanítóképző-intézet növendékeinek létszáma 101-et tett. Vajha még egyszer ennyire növekednék a növendékek létszáma, hogy a tanítóképző-intézetünkhöz folyamodó egyházakat képzett tanítókkal láthatnók el. Ha az egyházkerület képes volna a tanítóképző-intézetre többet áldozni, bizonyára a növendékek sokkal nagyobb számban fognának abba belépni. Hiszen most is már néhány ifjut nem biztathatván azzal, hogy lakást és tápintézetet nyerhetnek, nem jöttek ide. A tápintézeti és lakhelyek emelése okvetlenül maga után vonja a növendékek létszámának emelkedését is.

Ezen nézetet osztja főtiszteletű püspök ur is, kitetszik abból, hogy midőn jelentettem, hogy a főiskolában 67 növendék helyeztethetett el, de 10 már lakást nem nyerhetett, s így azok kénytelenek lesznek eltávozni, felhatalmazott, hogy ezek számára a városon fogadjak szállást a főiskolai pénztár terhére, s hogy ezek legalább kenyérrel is láttassanak el. E tisztelem említett felhatalmazás következtében tiz növendék részére havi 18 frtért lakást béreltem. Midőn főtiszteletű püspök ur e nemes és bölcs tényét hálásan és tisztelettel említem fel, lehetetlen elhallgatnom azon szivességét is, miszerint ezen körülményt személyesen adta elő a főiskolai gazdasági választmányban s indítványozta, hogy a bérelt lakszobák fűtésére a szükséges tüzfát a főiskola szolgáltatassa ki. E hathatós pártfogásnak lehet tulajdonítani jórésben a főiskolai gazdasági választmányának azon kedvező és egyhangu határozatát, melyszerint a kifogadott szállások lakbérért s a fűtéshez szükséges tüzfát utalványozta. — Nagy dolog ez azon gazdasági választmánytól, mely a főiskola minden fillére felett oly aggodó gondnal és lelkiismeretességgel őrökdi.

Végre lehetlen e sorokat úgy végeznem, hogy legbensőbb tiszteletemet és köszönetemet ki ne fejezzem úgy ft. Révész Bálint püspök ur, mint a főisk. gazd. választmány ezen nemes és jótékony intézkedése iránt.

Joó István,
tanítóképz. igazgatótanár.

Bihari egyházmegyei lelkészértekezlet.

A bihari ev. ref. egyházmegye lelkészi körének egyetemes értekezlete f. évi szept. 4-én Nagy-Váradon tartatott meg 14 rendes, 1 segédlelkész és egy vállastanár jelenlétében. Nem valószínűt. Pap Károly elnök azon reménye, mit az értekezlet megnyitása előtt mondott, hogy még az értekezlet folyamán több tagtársak is kimutatandják érdekeltségöket megjelenésökkel. Többen nem jöttek. A külső sárréte épen nem volt képviselve.

A kisebb lelkészi körök közül csak kettő adott életjelt magáról. A kismarjai kör pár jegyzőkönyvi cikk beterjesztésével, s a sárréti kör, melynek elnöke bejelenté, hogy a megjelent tagok kevés száma miatt a kör értekezlet megtartható nem volt. A nagyváradi és körösvölgyi körök valószínűleg szintén nem tartottak összejövotelt.

Nevezetesebb tárgyai voltak az értekezletnek :

1. Szikszay József helyett, ki egyházmegyénkből Szalacsra távozott, szavazattöbbséggel Szabó Károly ártándi lelkész választott jegyzővé.

2. Bujdosó Lajos elmebeteg lelkész atyánkfia családja számára az értekezlet többsége, a lelkészgyámodai alapszabályok világos utasítása szerint csak egy egész gyámdíjat határozott kiadhatónak.

3. A főtiszt. egyházkerület részéről állandó segélyezés végett egyházmegyénknek juttatott 380 frt kiknek és miként leendő kiosztására nézve az elnök javaslata egyhangulag elfogadtatott.

4. A lelkészi fizetések megbecsültetése, — a lelkészgyámoda javára járuló félfizetések biztos megtudhatása céljából, szintén az elnök által beterjesztett módozat szerint elhatározottatott.

5. **A vasárnap megszentelése** ügyében Szemes László szentjánosi lelkész által beterjesztett indítványnak, — mely első pontjában Bihar megye közigazgatási bizottságát indítványozta felkérendőnek : minden hivatalos, társulati vagy magán dolgok vasárnapon tartásának betiltására, — második pontjában pedig országos intézkedés hozatalára a főtiszt. egyházkerület felkérését javasolta, élénk vita s az indítványozó zárbeszéde megtartása után is, mellőzve az indítvány első pontját, az értekezlet többsége a második pontot fogadta el.

6. A kismarjai kör azon indítványa, hogy az egyházi terheket hordozó özvegy nők lelkész és gondnok választási joggal ruháztassanak fel : nem pártoltatott. (a+á.)

K Ü L Ö N F É L É K .

— **Konvent összehívása.** A magyarországi reformált egyház egyetemes értekezlete, a zsinat tárgyában, folyó évi november 18-én Budapesten fog megtartatni. A jelen viszonyok között, azért kellett tanácskozási helyül Budapestet választani és tüzni ki, hogy az országgyűlés folytonosan tartván, a konventi világi képviselők jelentékeny része, mint országgyűlési képviselők csak úgy vehetnek részt a tanácskozásokban, ha az egyetemes értekezlet a fővárosban lesz megtartva; sok nehézséggel járván reájuk nézve többidőre onnan eltávozni. Különben ezen tanácskozás egy pár napnál többet aligha vesz igénybe, mert a fölvelekben megállapodván, bizottságokat kell kinevezni a szükséges munkálatok s tervezetek készítésére; ezen bizottságok dolgozzanak a téli hónapokon keresztül és majd tavasszal Debreczenben tartandó konventen tárgyalassanak aztán munkálataik.

— **Figyelmező.** Megjelent Debreczenben Dr. Révész Imre által szerkesztett s kiadott „Magyar protestáns e. s isk. Figyelmező“ IX. füzet (szeptember hóra), tartalma I. Gondolatok zsoltár énekeink kijavításáról, a 8-ik zsoltár részletes felmutatásával, Révész Imre. II. Nehány szó az egyházi autonómiáról. T. III. Egyháztörténelmi tárcza. Papp Károly, Thallóczy Lajos és Hoffer Endrétől. IV. Egyházi Krónika. V. Különfélék. VI. Irodalmi szemle.

— **A reformátusok debreczeni főiskolájában tanuló ifjúság létszáma az 1877/8. tanév elején.** I. A k a d é m i s t á k . a) Theologusok : végzetek 11, 4. th. 21, 3. é. th. 33, 2. th. 22, 1. th. 34, összesen 121; b) Joghallgatók : 4. jh. 15, 3. jh. 20,

2. jh. 29, 1. jh. 48, összesen 112. II. **Gymnasialisták** : 8-ik oszt. 81, 7-ik 79, 6-ik 55, 5-ik 56, 4-ik 80, 3-ik 85, 2-dik 99, 1-ső o. 144, összesen 649. III. **Képezde** : végzetek 4, 3. tk. 17, 2. tk. 31, 1. tk. 49, össz. 101. **Együtt 982.** Ezen ki-mutatásban csak azok vannak felvéve, kik már vagy tényleg is fizettek tandijukat, vagy arranzéve halasztást nyertek, avagy végül valamiképeni hiteles nyomát mutatták annak, hogy ide vissza jönnek taulni. Magánjogi tanulók figyelembe nem vétettek. Debreczen, 1877. szept. 26. H e g e d ü s S. f. i. háznagy.

Miskolcz. Szept. 19-én itt jöttek össze s tartottak magán értekezletet a két evangélikus testvéregyház szuperintendensei és az ueitárius püspök, 8-an jelentek meg, az öt ref. szuperintendens mind jelen volt. Az ünnepélyi részletek le vannak írva a „Miskolcz“ szept. 20-iki számában. Egy püspök arra emelte poharát : „Veszssen ki a felekezetestesség.“ Ugy véljük, századok fognak még lefolyni, míg az összeegyeztethetlen felekezetek : római, keleti, protestáns stb. egyházak fenn fognak állani, s míg felekezetest lesz, egyedi jelleg, felekezetestesség is leendő, nemes értelemben véve, a felekezetestességnek is meg van missiója.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y .

MOST JELENT MEG
Petrik Géza kiadásában **Budapesten**

IV. ker. Kecskeméti utca 2. sz.

NÉPSZERŰ HALOTTI BESZÉDEK

Irta **F á b i á n D á n i e l**
sz.-csehi ref. lelkész.

Első kötet ára 1 frt. 40 kr.

Postán bérmentve küldve, ha az összeg előre beküldetik, 1 frt. 45 kr.

Kaphatók még szerzőnek következő művei :

Népszerű egyházi beszédek

Egy egész évre. Ára 3 frt.

Bérmentes küldéssel, ha az összeg előre beküldetik :

3 frt 15 kr.

Innapi, közönséges vasárnapi és

ALKALMI IMÁK

egyházi használatra.

Ára füzve 1 frt. Kötve 1 frt 50 kr.

Bérmentes küldéssel, ha az összeg előre beküldetik,
1 frt 10 kr., illetőleg 1 frt 60 kr.

Budapest, 1877. szept. 7.

3—2

Petrik Géza.